

**TARBIYA, AMALIY KO'NIKMALAR VA LOYIHALARGA ASOSLANGAN
TA'LIM . O'QITISH JARAYONIDA SAMARALI INTEGRATSIYA**

Muxtorova Zaynabbonu Kamoliddin qizi

Farg`ona viloyati Quva tumani

53-umumiy o`rta ta`lim maktabining

Tarix va tarbiya fani o`qituvchisi

Muxtorov Muxiddin Komoldin o`g`li

Farg`ona viloyati Quva tumani

53- umumiy o`rta ta`lim maktabining

Boshlang`ich ta`lim fani o`qituvchisi

Anotatsiya: Ushbu maqolada tarbiya, amaliy ko'nikmalar va loyihalarga asoslangan ta'lim metodlarining o'quv jarayonidagi ahamiyati va samaradorligi tahlil qilinadi. Maqolada, zamonaviy ta'limda tarbiya berishning nafaqat shaxsiyatni, balki amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga ham qaratilganligi ko'rsatilgan. Loyihalarga asoslangan ta'lim metodikasi (PBL) orqali o'quvchilar real muammolarni hal qilish, jamoada ishlash va ijodiy fikrlash kabi ko'nikmalarni egallashadi. Maqolada, amaliy ko'nikmalar va tarbiya jarayonlarini integratsiya qilishning ta'limdagi samaradorligi va o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga qo'shgan hissasi haqida so'z yuritiladi. Shuningdek, loyihalarga asoslangan ta'limning o'quvchilarning bilim olish jarayoniga bo'lgan qiziqishlarini oshirishi, o'rganishning samaradorligini yaxshilashi va kelajakdagi muvaffaqiyatlarga ta'siri haqida tahlil keltirilgan.

Kalit so'zlar: Tarbiya, Amaliy ko'nikmalar, Loyihalarga asoslangan ta'lim (PBL, Shaxsiy rivojlanish, Ijtimoiy ko'nikmalar, Kreativ fikrlash, Jamoada ishlash, Innovatsion ta'lim, Ta'lim metodlari

Bugungi ta'lim tizimida, ayniqsa, o'quvchilarga amaliy ko'nikmalarni o'rgatish va tarbiya berish jarayoni tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu jarayonlar ta'limning nafaqat bilimlarni, balki shaxsiyatni shakllantirish, ijtimoiy va shaxsiy ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Tarbiya, amaliy ko'nikmalar va loyihalarga asoslangan ta'lim metodlarini birlashtirish, o'quvchilarga nafaqat nazariy bilim, balki amaliy faoliyatda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni ham o'rgatadi. Raqamli texnologiyalarning dastlabki davrlari Tarbiya va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish ta'lim jarayonining muhim qismlaridan biridir. Bu ikki soha o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki shaxsiyatini, jamiyatdagi o'rni va kelajakdagi muvaffaqiyatlarini shakllantirishga yordam beradi. Tarbiya faqat axloqiy qadriyatlarni o'rgatish bilan cheklanmaydi, balki o'quvchilarni ijtimoiy mas'uliyat, o'zgaruvchan dunyoda muvaffaqiyatli yashash ko'nikmalarini

rivojlantirishga ham yo‘naltiriladi. Amaliy ko‘nikmalar esa o‘quvchilarga haqiqiy hayotda foydali bo‘ladigan texnik va ijtimoiy ko‘nikmalarni egallash imkoniyatini yaratadi.

Tarbiya — o‘quvchilarning ijtimoiy va axloqiy mas‘uliyatini, insoniy fazilatlarini, jamiyatga bo‘lgan munosabatlarini rivojlantirishga qaratilgan jarayondir. Tarbiya jarayonida o‘quvchilar o‘zlarining o‘rni, jamiyatdagi roli, boshqa insonlar bilan o‘zaro munosabatlar va mas‘uliyatni tushunishga o‘rgatadilar. Bu jarayon faqat bilim olish bilan cheklanmaydi, balki o‘quvchining to‘liq shaxs sifatida shakllanishiga yordam beradi. Tarbiya o‘quvchilarda o‘z-o‘zini anglash, muloqot qilish, jamoada ishlash kabi ko‘nikmalarni rivojlantiradi.

Misol: O‘quvchilarni o‘zaro hurmat, mehr-oqibat va adolat tamoyillariga o‘rgatish, ularni jamiyatda mas‘uliyatli fuqarolar sifatida tarbiyalash, ularning axloqiy qadriyatlarini shakllantirish tarbiya jarayonining asosiy maqsadlaridan biridir. Bu orqali o‘quvchilar ijtimoiy mas‘uliyatni his qilishadi va o‘zining jamiyatdagi o‘rni haqida to‘liq tasavvurga ega bo‘ladilar.

Amaliy ko‘nikmalar o‘quvchilarning real hayotdagi vaziyatlarni hal qilish uchun zarur bo‘lgan bilimlarni o‘zlashtirish va ularni amaliyotda qo‘llay olish qobiliyatini rivojlantiradi. Bu ko‘nikmalar ta‘lim jarayonida nafaqat fanlar bo‘yicha, balki kundalik hayotdagi muammolarni hal qilishda ham o‘qitiladi. Amaliy ko‘nikmalar o‘quvchilarga samarali muloqot qilish, muammolarni tahlil qilish, muvozanatli qarorlar qabul qilish va jamoaviy ishlashni o‘rgatadi.

Misol: O‘quvchilarni o‘z fikrini aniq va izchil ifodalashga, guruhda hamkorlikda ishlashga, vaqtni samarali boshqarishga o‘rgatish amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, yangi texnologiyalarni o‘rganish, internetdan samarali foydalanish, tadqiqotlar o‘tkazish kabi ko‘nikmalarni o‘zlashtirish ham amaliy ko‘nikmalarga kiradi.

Tarbiya va amaliy ko‘nikmalarni integratsiya qilish orqali o‘quvchilarga ko‘proq imkoniyatlar yaratish mumkin. Tarbiyaviy yondashuvlar o‘quvchilarga axloqiy qadriyatlarni, jamiyatga bo‘lgan mas‘uliyatni, boshqalar bilan hamkorlikda ishlashni o‘rgatadi, amaliy ko‘nikmalar esa ularning real dunyoda muvaffaqiyatli bo‘lishlariga yordam beradi. Tarbiya va amaliy ko‘nikmalarni birlashtirish orqali o‘quvchilar nafaqat bilim olishadi, balki hayotda ulardan foydalanishni ham o‘rganadilar.¹

Tarbiya va amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish, o‘quvchilarga muvaffaqiyatli, jamiyatda o‘z o‘rnini topgan shaxslar sifatida shakllanishlariga yordam beradi. Bu jarayonlar o‘quvchilarni nafaqat ilmiy, balki ijtimoiy hayotga tayyorlashga qaratilgan. Bu yondashuvlar ta‘lim tizimining samaradorligini oshirib, o‘quvchilarning hayotdagi

---

¹ Serrat, O. (2009). *The Theory and Practice of Project-Based Learning*. Asian Development Bank Institute.

muvaffaqiyatlarini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Loyihalarga asoslangan ta'lim (PBL - Project-Based Learning) o'quvchilarni nafaqat bilim olish, balki amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga ham yo'naltiradi. Ushbu metod o'quvchilarga real hayotdagi muammolarni yechish uchun kerakli vositalarni o'rgatish, ularni mustaqil fikrlashga undash va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Loyihalarga asoslangan ta'limning samaradorligi bir qator jihatlarni o'z ichiga oladi va ta'lim jarayonida o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishga, ularning o'rganish jarayonida faol ishtirok etishlariga imkon yaratadi.

1. O'quvchilarning Faol Ishtiroki va Motivatsiyasini Oshirish Loyihalarga asoslangan ta'limning eng katta afzalliklaridan biri shundaki, u o'quvchilarni ta'lim jarayonida faol ishtirok etishga undaydi. O'quvchilarni o'zlari tanlagan yoki berilgan loyiha ustida ishlashga jalb qilish, ularda yuqori motivatsiya uyg'otadi. Loyihalar orqali o'quvchilar o'z bilimlarini amaliyotda sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu tariqa, o'quvchilar o'zlarining o'rganilgan materiallarga nisbatan qiziqishini oshiradilar va darslarga bo'lgan qiziqishlarini davom ettiradilar. Misol: Tarix darsida o'quvchilar o'zlari o'rganayotgan davrga oid loyiha yaratishlari mumkin. Masalan, ular tarixiy shaxslar yoki voqealarni taqdimot qilib, tahlil qilishlari va o'z fikrlarini jamiyatga qanday ta'sir qilganligi haqida bahslashishlari mumkin. Bu esa o'quvchilarning tarixga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

2. Kognitiv Qobiliyatlarni Rivojlantirish Loyihalarga asoslangan ta'lim o'quvchilarda kognitiv (idrok) ko'nikmalarni rivojlantiradi. O'quvchilar loyiha orqali yangi bilimlarni o'zlashtiradilar, bu jarayonni amalga oshirishda tanqidiy fikrlash, qaror qabul qilish, muammolarni hal qilish kabi ko'nikmalarni egallashadi. Loyihalarga asoslangan ta'lim metodida o'quvchilar o'z bilimlarini real dunyo muammolariga tatbiq etishadi, bu esa ularda o'rganilgan bilimlarni mustahkamlash imkonini yaratadi. Misol: Biror tarixiy voqea yoki davrni o'rganishda o'quvchilar unga asoslangan loyiha yaratish orqali o'zlarining tarixiy va madaniy tushunchalarini rivojlantiradilar. Loyiha orqali o'quvchilar tarixiy jarayonlarni va voqealarni tahlil qilish, baholash va yangi fikrlarni ishlab chiqishda o'z kognitiv ko'nikmalarini oshiradilar.²

3. Jamoada Ishlash Ko'nikmalarini Rivojlantirish Loyihalarga asoslangan ta'lim o'quvchilarga jamoada ishlashni o'rgatadi. Ko'plab loyihalar guruhlarda amalga oshiriladi, bu esa o'quvchilarga bir-birlari bilan muloqot qilish, fikr almashish, kelishuvga erishish va birgalikda ishni yakunlash kabi ko'nikmalarni rivojlantirish imkonini yaratadi. Jamoaviy ishlash, o'quvchilarni hamkorlik qilishga, qarorlar qabul

---

² Thomas, J. W. (2000). A Review of Research on Project-Based Learning. Retrieved from <http://www.bie.org>.

qilishda muvozanatni topishga va birgalikda muammolarni hal qilishga undaydi. Misol: O'quvchilarga guruhlar ichida loyiha yaratish vazifasi berilganda, ular birgalikda tarixiy hodisalarni o'rganish va taqdimot qilishda o'zaro munosabatlarda bo'lishadi, bu esa ularning ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarini oshiradi.

4. Mustaqillik va Mas'uliyatni Rivojlantirish Loyihalarga asoslangan ta'lim o'quvchilarga mustaqil ishlashni o'rgatadi. O'quvchilar loyiha ustida ishlashda o'zlari mustaqil ravishda qarorlar qabul qilishadi va loyihani yakunlash uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishadi. Bu esa ularning mas'uliyat hissini kuchaytiradi va mustaqil fikrlashga yordam beradi. Misol: O'quvchilarga loyiha yaratish jarayonida o'zlariga tegishli vazifalarni taqsimlash va natijalarni taqdim etishda mas'uliyatni olish topshirilishi mumkin. Bu ularning o'z vaqtini boshqarish va o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

5. Tahlil qilish va Yangi Yechimlar Topish Loyihalarga asoslangan ta'limda o'quvchilar muammolarni tahlil qilish va yangi yechimlar topishda o'z kreativliklarini namoyon etishadi. O'quvchilar nafaqat ma'lumotni yodlashadi, balki o'rganilgan bilimlarni qo'llash orqali yangi, innovatsion yechimlar ishlab chiqadilar. Bu jarayon ularda tanqidiy fikrlash va kreativlikni rivojlantiradi. Misol: O'quvchilarga tarixiy voqeani o'rganib, o'sha davrda yuzaga kelgan muammolarni hal qilish uchun zamonaviy yondashuvlarni ishlab chiqish vazifasi topshirilishi mumkin. Bu ularda yangi g'oyalar va kreativ yondashuvlarni rivojlantiradi. Loyihalarga asoslangan ta'limning samaradorligi o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, kognitiv ko'nikmalarini rivojlantirish, jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantirish, mustaqillikni oshirish va tahliliy fikrlashni rag'batlantirishda namoyon bo'ladi. Ushbu metod nafaqat o'quvchilarning bilim olishiga, balki ularning hayotga tayyor bo'lishiga, jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishlariga yordam beradi. Shunday qilib, loyihalarga asoslangan ta'lim metodikasi ta'lim jarayonida yuqori samaradorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.³

Tarbiya va amaliy ko'nikmalarni integratsiya qilish ta'lim jarayonini yanada samarali va mukammal qilishga xizmat qiladi. Bu ikki jihat birgalikda o'quvchilarning nafaqat axloqiy va ijtimoiy ko'nikmalarini, balki amaliy hayotda foydali bo'ladigan texnik va intellektual ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Tarbiya va amaliy ko'nikmalarni birlashtirish, o'quvchilarga shaxsiy va professional hayotda muvaffaqiyat qozonish uchun zarur bo'lgan keng qamrovli ko'nikmalarni taqdim etadi.

1. Tarbiya va Amaliy Ko'nikmalarni Birlashtirishning Ahamiyati Tarbiya faqat o'quvchilarda ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni rivojlantirishga qaratilmagan, balki

---

³ Pillay, H., & Reddy, P. (2013). Project-Based Learning in the Context of Higher Education. *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology (IJEDICT)*, 9(1), 53–63.

ularni amaliy ko'nikmalar bilan birlashtirish o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishiga yordam beradi. Amaliy ko'nikmalar, o'z navbatida, o'quvchilarga real hayotdagi vaziyatlarni hal qilishda zarur bo'lgan bilimlarni o'zlashtirish imkonini yaratadi. Bu ikki yondashuvni integratsiya qilish orqali o'quvchilar hayotda qanday muvaffaqiyatlarga erishishlarini ta'minlash uchun kerakli ko'nikmalarga ega bo'ladilar. Misol: Agar tarix darsida o'quvchilarga tarixiy hodisalar bo'yicha loyiha yaratish topshirig'i berilsa, ular faqat tarixiy bilimlarni emas, balki guruhda ishlash, taqdimot qilish, vaqtni boshqarish, izlanish va qaror qabul qilish kabi amaliy ko'nikmalarni ham rivojlantiradilar. Shu bilan birga, bu loyiha orqali o'quvchilarni adolat, hamjihatlik, mas'uliyat kabi axloqiy qadriyatlar bilan ham tanishtirish mumkin.

2. Tarbiya va Amaliy Ko'nikmalarni Integratsiya Qilish Usullari Tarbiya va amaliy ko'nikmalarni integratsiya qilish uchun bir nechta yondashuvlar mavjud. Bu yondashuvlar o'quvchilarning faolligini oshirish, ularni o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashga undash va shaxsiy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Loyihalarga Asoslangan Ta'lim (PBL): PBL metodi, o'quvchilarga real dunyodagi muammolarni hal qilish uchun loyiha yaratish imkonini beradi. Ushbu jarayonda o'quvchilar o'zlarining amaliy ko'nikmalarini qo'llash, shuningdek, tarbiya asosidagi qadriyatlarni o'rgatishadi. Masalan, loyihalarda guruhda ishlash, o'zaro hurmat, mas'uliyat va muloqot qilish kabi qadriyatlarni rivojlantirish mumkin. O'quv Dasturlarini Integratsiyalash: Tarbiya va amaliy ko'nikmalarni ta'lim dasturlarida integratsiyalash orqali o'quvchilarga bir vaqtda ijtimoiy va professional ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyatini yaratish mumkin. O'quv dasturida o'quvchilarni nafaqat bilim olishga, balki jamiyatda o'z o'rnini topishga, boshqalar bilan ishlashga va o'z mas'uliyatlarini tushunishga o'rgatish kerak. Interaktiv Ta'lim Usullari: O'quvchilarga tarbiya va amaliy ko'nikmalarni birlashtirish uchun interaktiv usullarni qo'llash juda samarali. Masalan, simulyatsiyalar, rolli o'yinlar yoki case-study usullari orqali o'quvchilar real hayotdagi muammolarni yechishda amaliy ko'nikmalarni egallashadi, shu bilan birga ular axloqiy qadriyatlarni ham o'rganadilar.

3. Amaliy Ko'nikmalarni Tarbiya Bilan Birlashtirishning Foydalari Tarbiya va amaliy ko'nikmalarni birlashtirish bir necha muhim afzalliklarga ega: Shaxsiy Rivojlanish: Tarbiya o'quvchilarda o'z-o'zini anglash, o'z huquq va majburiyatlarini tushunish, ijtimoiy mas'uliyatni his qilish kabi fazilatlarni rivojlantiradi. Amaliy ko'nikmalar esa o'quvchilarga real hayotdagi vaziyatlarni yechish, muammolarni tahlil qilish va samarali qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Jamoada Ishlash: Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish orqali o'quvchilar guruhlarda ishlashni o'rganadilar. Tarbiya esa jamoaviy ishda axloqiy qadriyatlarni o'rgatadi. Birgalikda ishlashda o'quvchilar bir-biriga yordam berish, o'zaro hurmat va mas'uliyatni his qilishni o'rganadilar. Kelajakdagi Muvaffaqiyatlar: O'quvchilarda amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish, ularni professional sohada muvaffaqiyatli ishlashga tayyorlaydi. Tarbiya

esa ularni jamiyatda o'z o'rnini topishga yordam beradi. O'quvchilar nafaqat kasbiy, balki shaxsiy jihatdan ham rivojlanadilar. Misol: Agar o'quvchilarga guruhda ishlash va muammolarni hal qilishda liderlik qilish imkoniyatlari berilsa, bu ularni kelajakda samarali yetakchi bo'lishga tayyorlaydi. Shu bilan birga, ular axloqiy qadriyatlarni, mas'uliyatni va jamoaviy ishni o'rganadilar.⁴

4. Amaliy Ko'nikmalar va Tarbiya Integratsiyasining Ta'limda O'rnini Mustahkamlash Tarbiya va amaliy ko'nikmalarni integratsiya qilish o'quvchilarning kelajakdagi ijtimoiy va professional muvaffaqiyatlariga katta ta'sir ko'rsatadi. Bunday integratsiya o'quvchilarga shaxsiy va ijtimoiy hayotda o'zlarini muvaffaqiyatli namoyon qilish imkoniyatini yaratadi. Ushbu integratsiya ta'lim tizimini yanada samarali va innovatsion qiladi. Tarbiya va amaliy ko'nikmalarni integratsiya qilish o'quvchilarni jamiyatda o'z o'rnini topishga va professional sohada muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlaydi. Bu jarayon o'quvchilarning ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni, shuningdek, amaliy ko'nikmalarni birgalikda rivojlantirishga yordam beradi.

Tarbiya va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish ta'lim jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Ushbu maqolada ko'rsatilganidek, tarbiya o'quvchilarda ijtimoiy, axloqiy va madaniy qadriyatlarni shakllantirishga yordam beradigan muhim vositadir. O'quvchilar nafaqat bilimlarni, balki jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni ham egallashadi. Amaliy ko'nikmalar esa o'quvchilarga o'z bilimlarini real hayotda qo'llash imkoniyatini beradi, bu esa ularning o'zini ishonchli va mustaqil his qilishlariga yordam beradi. Tarbiya jarayonida o'quvchilarga faqat akademik bilimlar berilmaydi, balki ularda muvaffaqiyatli jamiyat a'zosi bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar ham shakllantiriladi. Loyihalar va amaliy faoliyatlar orqali o'quvchilarga murakkab muammolarni hal qilish, muloqot qilish va jamoaviy ishda faol ishtirok etish o'rgatiladi. Shu bilan birga, bunday yondashuv o'quvchilarning kreativligini oshirib, ularni yangi g'oyalar yaratishga va innovatsion yechimlar ishlab chiqishga undaydi. Shuningdek, tarbiya va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishda metodik yondashuvlar, o'quv jarayonining individual va guruhda ishlashga asoslanishi o'quvchilarda mas'uliyat va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu jarayon, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi, natijada ular jamiyatda faol va muvaffaqiyatli shaxslar sifatida o'z o'rinlarini egallashga tayyor bo'ladilar. Umuman olganda, tarbiya va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish, o'quvchilarni nafaqat ilmiy muvaffaqiyatlarga, balki ijtimoiy va amaliy muvaffaqiyatlarga ham tayyorlaydi. Bu jarayonning samarali amalga oshirilishi, ta'lim tizimining samaradorligini oshiradi va o'quvchilarni kelajakda muvaffaqiyatli, mas'uliyatli va o'zgaruvchan dunyoga moslashishga

⁴ Blumenfeld, P. C., et al. (1991). Motivating Project-Based Learning: Sustaining the Doing, Supporting the Learning. *Educational Psychologist*, 26(3-4), 369–398.

tayyorlaydi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Serrat, O. (2009). The Theory and Practice of Project-Based Learning. Asian Development Bank Institute.
2. Thomas, J. W. (2000). A Review of Research on Project-Based Learning. Retrieved from <http://www.bie.org>.
3. Pillay, H., & Reddy, P. (2013). Project-Based Learning in the Context of Higher Education. International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology (IJEDICT), 9(1), 53–63.
4. Blumenfeld, P. C., et al. (1991). Motivating Project-Based Learning: Sustaining the Doing, Supporting the Learning. Educational Psychologist, 26(3-4), 369–398.